

POST-CORONA EPILOG- SINO-AMERIČKI PREGRIJANI ODNOS: SLIJEDI LI PROMJENA IGRE ILI POBJEDA?

Anis H. Bajrektarević

Amerikanci su do sada imali tri različita pristupa Narodnoj Republici: od potpunog negiranja njenog postojanja do Nixonovog iznenadnog kohabitiranja. Konačno, kopernikanski obrat: SAD su primijetile da stvarnih ideoloških razlika između njih i post Dengove Kine zapravo i nema. To je označilo „novi početak“. Nedugo zatim obje su se zemlje lako složile za međusobnu ovisnost (veza zbog koristi): Amerikanci su udovoljili svom privatnom, mašinskom i tech-sektoru ne obuzdavajući njihovu pohlepu, dok su Kinezi zauzvrat stavili na raspolaganje svoju jeftinu radnu snagu te imitiranje pokornosti. Ipak, za obje zemlje ovako „ugovoren brak“ je bio mnogo više od gospodarstva, bila je to politika – Vašington je to razumio kao međuovisnost koja Kinu limitira, dok je Peking to vidio kao međuovisnost koja ih stavlja na svjetsku scenu. U međuvremenu, Kinezi su ovladali s više sofisticirane tehnologije, a američki Veliki Tech sofisticirao se u digitalnom autoritarizmu - tehnološka monokultura susrela se s političkom. No, sada s Covidom-19, i igrom okrivljivanja, medeni mjesec se završio. Dok Zapad predvođen SAD-om postaje razočaranje, Kina je izazvala reakciju umjesto da dobije globalnu podršku i divljenje. Nazire li se neki novi oblik globalne centralizacije? Danas mnogi tvrde da je naš odgovor na C-19 planetarni fijasko, čije razmjere tek trebaju isplivati na površinu sa svojim rastućim nesrazmjernim i trajnim sekundarnim učincima, uzrokujući ogromne socio-ekonomske, političke i

psihosomatske kontrakcije i konvulzije. Ali, gore od našeg odgovora je naša šutnja o tome. Ipak, da budemo precizni, nesreća C-19 uistinu nije donijela ništa novo u ionako usijane kinesko-američke odnose i rastuću binarizaciju svjetskih poslova: samo je pojačala i ubrzala ono što je bilo prisutno već neko vrijeme – rascjep između otuđenih centara moći, svaki na svojoj strani Pacifika, i ostali. Nije ni čudo da je rad na cjepivu C-19 više utrka u naoružanju, nego suradnička humanistika. Stoga tekst ispituje pretpovijest tog raskola, te sugerira moguće ishode nakon trenutne krize. Također, govori o položaju i lokalitetu (o izostanku također). Od momenta kada povjerujete da je geografija sudbina, onda i svoju povijest vidite kao vjeru.

Podrijetlo budućnosti

Je li se naša povijest samo čini pregrijanom (nepredvidivom), dok je zapravo hladno predodređena? Da li je usmeravajuća ili zamisliva, dijalektička i eklektička ili ciklična, i upravo zbog toga cinična? Svakako, naša povijest upozorava (bez obzira vidi li se prošlost kao određište ili resurs). Daje li to nadu? Šta se dakle nalazi ispred nas: sudbina ili budućnost?¹ Teorija voli da nas uči kako najveći dio naše civilizacijske vertikale zauzimaju opsežne debate o tome koja vrsta gospodarskog sustava je najprikladnija za dobrobit ljudi. Ipak, naša nam povijest drukčije zbori: čini se da je manipulacija globalnom političkom ekonomijom (i korištenje straha kao valute kontrole) – mnogo više od uvođenja ideologija – dominantan i vjerojatno trajniji način na koji ljudske elite obično grade, ili slamaju civilizacije, kao planirane projekte. Negdje tokom tog procesa, obmanulo nas je, te postalo samo sebi zamka. Kako?

* * *

Još od vremena Davida Huma i Adama Smitha, jedna od najvećih (gotovo šizofrenih) dilema liberalizma, jeste tumačenje realnosti: Da li je svijet suštin-

1 Protok i nepovrativost (kao i neusmjerenost i Boltzmannovo odvijanje vremena), jedan je od temeljnih principa koji upravlja vidljivim (takoreći; shvatljivim) univerzumom. Ako i kada dakle, sama budućnost mora biti određena, ali neoblikovana. Dakle, budućnost je manifestacija drugog zakona termodinamike (jednog od temeljnih principa hemofizike koji nama upravlja), ali mora biti (neto suma) naša kolektivna projekcija ka sljedećem: kolaps (multivektoralne) vjerovatnoće i njena realizacija u (četvorodimenzionalno) moguće sutra. Iz klerikalnog razloga, imamo tendenciju da zaključujemo o budućim događajima iz ljudskih konstrukcija (poznatih kao teorijski principi) ili da ih induciramo iz duboko ukorijenjenih/uobičajenih vizija (poznatih kao prošlo iskustvo).

ski hobsovski ili kantovski. Kako je, uzeto kao istinito, najveći zadatak bilo koje liberalne države da omogući i održava bogatstvo svoje nacije, koje naravno počiva na bogatim pojedincima koji nastanjuju konkretnu državu. Taj imperativ donosi još jednu dilemu: ukoliko ste bogati pojedinac, država će vas opljačkati, ali ukoliko države nema, osiromašene mase će vas rasčerečiti. *Nevidljiva ruka* Smithovih pristalica našla je zadovoljavajući odgovor – državni dug. Taj 'pronalazak' je podrazumijevao relativno snažnu centralnu državnu vlast. Umjesto javne kontrole preko demokratskog mehanizma provjera-i-balansiranja, ovakva država bi radije trebala biti veoma zadužena. Dug – prije svega spram lokalnih trgovaca, a onda i prema strancima – mnogo je moćnije oruđe odvrćanja, jer je van domena javne provjere i općeg uvida.

S takvim *pomiješanim blagoslovom*, niti jedno carstvo ne može lako da demonetizira svoju legitimnost i odrekne se svojih hijerararhijskih, ali nevidljivih i neustavnih kontrola. Na ovaj način je rođeno dužničko carstvo. Blagoslov ili totalitarističko prokletstvo? Dozvolite da ovo kratko ispitamo.

* * *

Sovjetski Savez – uglavnom kao i sama (pre-Dengova) Kina – bio je mnogo više klasično kontinentalno vojno carstvo (otvoreno brutalno, rigidno, autoritarno, protiv pojedinca, tajno), dok su SAD bile više jedno finansijsko-trgovinsko carstvo (prikriveno prinudno, hijerarhijsko, a opet asocijalno, eksploatatorsko, zadiruće, polarizujuće). Na suprotnim stranama svijeta i poimanja, jedno drugom ova carstva bila su zagonentna, misteriozna i nepredvidiva. *Medvijed* permafrosta nasuprot *Ribe* toplih mora. Sparta nasuprot Atini. Rim nasuprot Feničana... Ipak, zajedničko za oba carstva (kao i za današnju Kinu) bio je izraženi apetit ka sveprisutnosti. Zajedno s cijenom koja se uz to plaća. Posljedično, Sovjeti su bankrotirali sredinom 1980-ih, slomili su se pod vlastitom težinom, imperijalno se prerastegnuvši. Isto se desilo i Amerikancima – 'teret bijelog čovjeka' slomio ih je već uz Vijetnamski rat, a *Nixonov šok* je to samo ozvaničio. Ipak, američki imperij uspio je da preživi i nadživi Sovjete. Kako? Sjedinjene države, sa svojim finansijskim kapitalom (ili pak lukavom iluzijom tog bogatstva), evoluirale su u carstvo dužništva kroz garancije Wall Streeta. Od titanijuma sačinjeni *Sputnjik* naspram zlatnog rudnika štampanog papira... Ništa to ne ilustrira bolje od riječi dugoslužbećeg šefa federalnih rezervi SAD-a, Alana Greenspana upućenih

francuskom predsjedniku Jacquesu Chiracu: 'Istina, dolar je naša valuta, ali je vaš problem.' Hegemonija nasuprot *hegemony*.

Kula od karata (Zauvijek $r > g$)

Konvencionalna ekonomska teorija uči nas da je novac tzv. univerzalni ekvivalent za sva dobra. Historijski, valute su oduvijek bile u prostorno-vremenskom odnosu, da kažemo; uslovljene određenim lokalitetom. Ipak, kao niti jedna valuta prije, američki dolar je poslije Drugog svetskog rata postao opći ekvivalent za sve druge valute u svijetu. Prema povijesti valuta, glavna komponenta novca skovanog od neplemenitih metala jeste njegovo dejstvo mjenice – tj. obećavajuća komponenta: neopipljivo uvjerenje da će u bilo kom trenutku u budućnosti određeni sjajni papir ili kovina (samoprozvan novcem) biti jednostavno zamjenjen za stvarnu robu. Tako, grubo govoreći, novac nije ništa drugo nego civilizacijski konstrukt o zamišljenoj ili projektiranoj stvarnosti – da će sutrašnji dan (koji u povijesti ljudske vrste još nitko nikada nije vidio, ali svi računaju s njim) zasigurno doći i da će to sutra zacijelo biti bolje nego jučerašnji ili čak ovaj naš današnji dan. Ova i slične vrste kolektivnih konstrukata (horizontalnih i vertikalnih) preko naših socijalnih ugovora održavaju društvo na okupu, onoliko koliko ga i njegovo gospodarstvo čini živim i razvijajućim. Dakle, novac je taj koji daje moć gospodarstvu, a naša slijepa vjera u konstruirano (zamišljeno) sutra i njegovu navodnu izvjesnost, jeste ono što daje moć tom novcu. Znakovito je da univerzalni ekvivalent svih ekvivalenata – američki dolar – slijedi isti obrazac, a to je smiono i široko prihvaćeno obećanje. Za SAD to gotovo odmah potvrđuje eksteritorijalnu ekonomsku projekciju: Amerikanac može štampati (bilo koju svotu) novca bez straha od inflacije. (Tzv. kvantitativno popuštanje – štampanje novca – uvijek izvozi inflaciju dok vrijednost ostaje kući.)

Napose, carska valuta gubi svoj status kada druge nacije izgube povjerenje u sposobnost te imperijalne sile da ostane solventna. Predmodernoj i modernoj povijesti to se dogodilo s 5 sila – dvije iberijske, holandskom, francuskom i britanskom – prije nego što je američki dolar preuzeo ulogu svjetske rezervne valute. Zanimljivo, svako od carstava ju je zadržalo otprilike jedno stoljeće. Stoljeće SAD-a samo što nije isteklo, a već postoje konkurenti, teritorijalni i neteritorijalni, simetrični i asimetrični. U ponudi su materijalne i nematerijalne imovine: zlato, kriptovalute i biotronika/nano-kemoelektri-

ka.) No, što američki dolar obećava kad nema pokriće u zlatu još od vremena Nixonovog šoka 1971.? Pentagon obećava da će prekookeanski morski putevi ostati otvoreni (čitaj: kontrolirani od strane američke ratne mornarice), promet na njima neometen, kao i da će – dobro kojim se najviše trguje na svijetu: nafta, biti zasigurno isporučeno. Dakle, garancija američkom dolaru nisu niti sirova nafta ni njena isporuka, već obećanje da će nafta sutra biti u stanju da se isporuči. Tu leži prava moć američkog dolara, koji zauzvrat finansira ogromne rashode Pentagona, te podupire njegovu planetarnu dominaciju. Cijenjen i strahopoštovan, Pentagon dodatno potpiruje naše planetarno uvjerenje u isporučivost u budućnosti – ukoliko samo nastavimo da vjerujemo u dolar (kao i u gospodarstvo koje hrane fosilni ugljikovodici/ugljična ekonomija), i tako dalje i dalje, kroz neprekinuti koloplet međusobnih ojačavanja. Dopunjavajući Monroe doktrinu, Predsjednik Howard Taft je uveo tzv. 'dolar diplomaciju' – u ranom XX stoljeću – koja "dolarima mijenja metke". To je jedan od prvih jasnih zvaničnih priznanja o simbiozi Wall Street i Pentagona. Ta dva stuba moći SAD-a dolaze s Istočne obale, Američki trezor/Wall Street i Pentagon, zajedno s dva stuba sa Zapadne obale koja su finansirana i ojačana američkim dolarom, i rašireni preko otvorenih morskih puteva Silikonska dolina i Hollywood), zapravo su bit, i ukratko, definicija američke moći. Državu u kojoj se nalazi takva fabrika snova, kao što je u SAD Hollywood, lako je romantizirati, iako bi ostala tri stuba trebalo preuzeti/pridobiti ili prisiliti.

Ovakva suštinska priroda moći objašnjava nam zašto su Amerikanci propustili da povedu čovječanstvo u potpuno drugačijem smjeru – prema nekonfrontirajućem, dekarboniziranom, de-monetiziranom/de-financijaliziranom i de-psihologiziranom, samoostvarujućem i ozelenjenom čovečanstvu. Ukratko, propustili su da preokrenu povijest u trijumf ljudskosti. SAD su imale ovakvu priliku kada su, nakon Gorbačovljeve bezuvjetne predaje i sunovrata Sovjetskog bloka te Dengovog kopernikanskog preokreta u Kini, preostale kao ničim ograničena *usamljena supersila* da samostalno postavlja uvjete na svjetskoj pozornici, kroji našu zajedničku sudbinu i ocrtava pravce naših budućnosti.

Pobjednik rijetko mijenja pravila igre

Na žalost, ovo nije prva propuštena prilika SAD-a da ublaži i odgodi svoje

predstojeće, neumitno višedimenzionalno imperijalno 'povlačenje'. Sam kraj Drugog svjetskog rata značio je potpunu sigurnosnu garanciju za SAD: geoekonomski gledano, 54% svega proizvedenog u svijetu nosilo je etiketu *Made in USA*, dok su u geostrateškom kontekstu SAD bez prekida uživale gotovo cijelu deceniju 'nuklearni monopol'. Do današnjeg dana SAD bilježe najveći broj izvedenih nuklearnih testova, najveću zalihu nuklearnog naoružanja, te predstavljaju jedinu silu ikada u povijesti koja je upotrijebila ovo 'konačno oružje' protiv druge nacije. Da ironija bude veća, Amerikanci uživaju geografsku prednost koju niti jedno drugo carstvo nije imalo. Za razliku od SAD, kao što to Ikenberi bilježi: "...svaka velika sila u svijetu živi u geopolitički prenapućenom susjedstvu, gdje i malene oscilacije u moći rutinski izazivaju pozive na preraspodjelu". Pogledajte i sami zemljopisnu kartu i na njoj pozicije Rusije ili Kine, te njihovo prenaseljeno okruženje. SAD su blagoslovljene svojim ostrvskim položajem, okruženim oceanima. Sve to bi, čini se, trebalo da donosi spokoj, mir, prosperitet i dalekovidost. Kako to da 'moćni usamljenik', *Carstvo po Pozivu* nije evoluiralo u carstvo relaksacije, generatora harmonije? Zašto (protupravno) drži zatočenim više političkih zatvorenika na kubanskoj zemlji, nego što je to ikada činio demonizirani kubanski režim? Zašto nastavlja s opsesivnim naoružavanjem kod kuće i u inozemstvu? Čemu egzistencijalne tlapnje kod kuće i sigurnosne nedaće prema inozemstvu? (Na primjer, 78% sveg oružja koje je na raspolaganju na širem području Bliskog Istoka, prozvedeno je u SAD, dok Amerikanci u svojoj zemlji – samo za svoje civilne potrebe – imaju 1.2 komada malog oružja po glavi stanovnika.)

Zašto je pad Berlinskog zida prije 30 godina obilježio početak decenija stagnacije ili pada prihoda u SAD (kao i u ostalim OECD zemaljama) u kombinaciji s alarmantnim nejednakostima. O čemu govorimo: o neodgovarajućem intenzitetu naših neumornih sukoba ili o pogrešnom smjeru našeg ukupnog civilizacijskog pravca? Zaista, niti jedna uspješna i dugotrajuća imperija ne oslanja se isključivo na prisilu, bilo u inozemstvu ili kod kuće. Veliki uspjeh svake imperije u prošlosti počivao je na vještom podešavanju poslušnosti i inicijative kod kuće, te na pristajanju i angažiranju u inozemstvu. U XXI stoljeću, pobjeđuje onaj koji uspije da ubijedi, a ne onaj koji na nešto prisili. (Pogledajte samo Balkan, 30 godina je prošlo, a još nitko nije niti primijetio da je okupiran. Onomad samo dan nakon okupacije, odmah 07-og aprila 1941. otpočela je pobuna – bilo je golim okom vidljivo da je suverenitet

derogiran.) Stoga, ukoliko nije sposoban da izbjegne svoju nutarnju logiku i duboko ukorijenjen poriv za *konfrontacionom nostalgijom*, od dva rivala, kao pobjednik ostaje rijetko onaj koji mijenja pravila igre. Kako smo to propustili primijetiti ranije? Jednostavno, ekonomija je – odmah nakon historije – od svih ideoloških ‘najoboženija’ naučna disciplina. Da sumiramo: nakon raspada Sovjetskog Saveza, Amerikanci su ubrzali ekspanziju čekajući (stvarne ili zamišljene) protivnike da dalje propadaju, liberalizuju ili ih stave u zapećak. Jedan od instrumenata je bio agresivno zalaganje za veću ekonomsku integraciju između regionalnih i udaljenih država, koja je – kao što sada vidimo, kada je prošla euforija ‘kraja historije’ iz 1990-ih – dovela do (nepovratne) društveno-političke dezintegracije unutar svake od ovih država.

Državotvorni teritorij ili revolucionarni prostor - oboje ili ništa od toga?

Ekspanzija je put ka sigurnosnom diktatu, posthladnoratovske društveno-političke i (hiper-liberalne) ekonomske mantre, koja je samo pogoršala probleme koji pogađaju Pax Americana, zatrovavši globalno upravljanje; okeane, populaciju te time doprinoseći kreiranju odnosa na nepodnošljivim nivoima. Klasično imperijalno samozarobljavanje (po tzv. Teoriji vožnje bicikla: nastavite da vrtite pedale na isti način ili se prevrnite). Jasno je da je američka prevlast nakon Hladnog rata sada izazvana u gotovo svim domenima: Amerika više ne može djelovati nesputano u tradicionalnim sferama zemlje, mora i zraka, niti u novijim sferama kao što su (bliži i dublji) svemir i cyber prostor. Dugotrajnija nemogućnost da se uoči i rekalibrira takva imperijalna prenapregnutost donijela je bolne mamurluke u Washingtonu – najuočljivije kod zadnja dva izbora za Predsjednika.²

Nemogućnost da se upravlja rastućim troškovima održavanja imperijalnog poretka samo je povećala domaću narodnu pobunu i politički pritisak da se potpuno odustane od svoje ‘misije’. (Npr. u vrijeme vrhunca svoje najduže – i okončane fijaskom – strane intervencije, SAD su trošile oko 110 milijardi

2 Prosečni američki radnik je nezaštićen, neorganiziran/razjedinjen, dezorijentiran i siromašan. Zbog (izazvanog korporativnim sektorom SAD) kolosalnog rasta Kine, relativna kupovna moć američkog i kineskog radnika sada je izjednačena. Trenutno, prosečni američki radnik glatko bi prihvatio mizerne uslove rada i lošu platu, koja se ne razlikuje previše od plate kineskih radnika – samo da bi dobio posao. Prvi koji je to uočio, a potom i pamento iskoristio bio je Trumpov tim.

dolara godišnje u Afganistanu, otprilike 50% više od godišnje američke federalne potrošnje na obrazovanje.) Savršeno pogodate metu da promašite sve ostalo.

Ukratko, nakon raspada Sovjetskog Saveza Amerikanci su previše intervenisali u inostranstvu, a premalo kod kuće i isporučili manje nego ikad – i kod kuće i u inostranstvu. Takav model nikoga ne privlači.³ Nije ni čudo što se danas širom svijeta mnogi pitaju hoće li Sjedinjene Države ikad više biti privlačne. Na domaćem planu, sve veći broj ljudi spoljnu politiku doživljava uglavnom kao skupu destrukciju; a diviniziranu trgovinu i imigracije kao razarače radnih mjesta i zajednice. Politički sistem nije u stanju da razdvoji bogatstvo i moć, što guši društveno tkivo.⁴ Dakle, Amerikanci više ne popravljaju svijet. Oni samo upravljaju njegovim padom. Pogledajte njihov otisak u bivšoj Jugoslaviji, Afganistanu, Iraku, Pakistanu, Gruziji, Libiji, Siriji, Ukrajini ili Jemenu – da spomenemo samo neke. Nasilje kao izvor društvene kohezije izumire. Kada su Sovjeti izgubili sopstvenu autohtonu ideološku matricu i maverički konfrontacijski stav, i kada su SAD dominirale Zapadom, propustile su trijumfovati iako su pobijedile u Hladnom ratu, pa kako očekivati od imitatora da postigne trajnu moralnu, ili čak privremenu ekonomsku pobjedu?

Diktat *Širenje kao sigurnosni put* (*Expansion is the path to security*), kao dio post-hladnoratovske mantre, samo je pojačao ionako lošu situaciju, daljnje slabeci status *Pax Americane*. Na ovaj je način sposobnost SAD-a da održi svoj poredak počeo da erodira brže od moći njenih oponenta da ga izazovu. Tako tipično za mnoge povijesne imperije...Nesposobnosti da primijete, te iznova kalibriraju svoj imperijalni uzmak dodatno je pojačalo nezadovoljstvo domaćeg pučanstva kao i politički pritisak da se napusti njihova sveukupna 'civilizacijska misija'.

3 "Odmetnička supersila... div bez moralnih obaveza... agresivan, teško naoružan i potpuno samostalan...neke američke sigurnosne garancije počele su izgledati kao sigurnosni reketi...učestvuje u međunarodnim institucijama, ali prijeti da će ih napustiti kada one djeluju protiv uskih interesa SAD-a; promovise demokratiju i ljudska prava, ali uglavnom da destabilizuje geopolitičke rivale" – nabraja neke na dugačkoj listi savremenih američkih grijeha prof. Beckley (Beckley, M. (2018) *Bez premca: Zašto će Amerika ostati jedina svjetska supersila*, Cornell University Press).

4 Napuštajući tradicionalni dvopartijski sistem, SAD su već sada jednopartijska (neliberalna) demokratija. Mnogi u korporativnom svijetu bi prihvatili (čak i očigledan) opsežan društveno-ekonomski reinženjering kako bi se sistem transformirao u jednopartijsku autokratiju.

* * *

Za razliku od odnosa sa Sovjetskim Savezom koji su od početka do nj. kraja bili uvijek na istoj neizmjenjenoj liniji *konfrontacijskog uvažavanja*, Amerikanci su imali do sada tri različita pristupa Narodnoj Republici: Od potpunog negiranja postojanja do Nixonovog zaokreta.⁵ Danas pojačani sukob sam po sebi vodi do posljedičnih poziva na razdvajanje između dva planetarno najmoćnija gospodarstva. Osim što bi označilo kraj globalnog kapitalizma koji je u stalnoj ekspanziji od pada Berlinskog zida, ovo bi konačno moglo da pokrene i globalno pre-svrstavanje. Ostatak svijeta završio bi – htjeli to ili ne – u nasuprot sučeljenim (trgovinskim) blokovima. Ovo ne bi značilo vraćanje u 1950-e ili 1960-e, već u poredak od prije Prvog svjetskog rata. Jasno je, neće nas spasiti ni više sukoba, ni više uglja, niti više oboružane trgovine ili trgovine naoružanjem. To je već propalo u prošlosti, i propašće ponovno, bilo kada da se desi. Američka strategija zapadnjačenja [xihva] i podjele [fenhva] Kine je propala, ali je dobro funkcionirala za Jugoslaviju i Sovjetski Savez – slabljenjem i delegitimiziranjem centralne vlade antagoniziranjem nacionalnosti i demoniziranjem stranke i vojske. Otuda i kopernikanski zaokret: SAD nije ,uočio' nikakve stvarne ideološke razlike između njih i Kine nakon Denga. To je signaliziralo ,novo otvaranje'...

Takozvana financijska kriza 2008/09 (ili bolje reći vrijeme vrhunca Casinno ekonomije) potkopala je pozicije najvećeg potrošača kineske robe (SAD), a istodobno je podigla povjerenje najvećeg proizvođača američkih proizvoda (PRC). Posljedično, ubrzo nakon toga; do 2012. Peking je dobio prvo vodstvo izvan Dengove linije. (Jedan od poznatih dikata ovog Bismarcka iz Azije bio je ,sakrij sposobnosti, čekaj svoje vrijeme' - čista Bismarckova mudrost za odvrćanje bilo kakvog domaćeg imperijalizma u žurbi.) Ali, kako se Amerika (iznenada) vraća kući... Zašto dolazi sada? Washington si više ne može priuštiti tretiranje Kine samo kao još jednog trgovinskog partnera. Također, SAD nije u dobroj poziciji da kapitalizira eventualnu ratobornost Pekinga (osobito s Rusijom bližom Kini nego ikada prije). Uobičajena linija zapadnog neonarativa glasi: ,KPK je iskoristila otvorenost liberalnih društava, a poseb-

5 Povlačenjem priznanja od Formoze prema Peking, formalno je otvoren odnos između njih 1. januara 1979. Na slavljeničkoj turneji po Americi kasnije istog mjeseca, Deng Xiaoping je preporučio da *Kina i SAD imaju dužnost da rade zajedno [i da se ujedine] u ograničavanju slobode Polarnog Medvjeda* (Sovjetske Rusije).

no svoju slobodu govora za pljačku, i preusmjeravanje. I, „Peking mora platiti cijenu reputacije zbog izrabljivačkih praksi“. Ubrzavanje u smjeru sudara već dovodi do poziva na strateško odvajanje (u najboljem slučaju, postupno odvajanje) dvaju najvećih svjetskih gospodarstava i onih u njihovim orbitama.

Zamka imitiranja

Zanimljivo je da se Kina usprotivila Prvom svijetu, s Drugim se oštro mimoišla, i napose, još od Bandunga iz 1955-e nije niti pobijedila niti se (zaista) pridružila Trećem putu. Danas Kinu mnogi vide kao vodećeg takmaca. Ali gde je njen trajni uspeh? Među vodećim ekonomistima vlada gotovo neprijeporno mišljenje da Kina duguje svoj gospodarski uspjeh trima ključnim razlozima. Prije svega to je činjenica da je Narodna Republika usvojila tzv. imitacijsku gospodarsku politiku (baš kako su to Japan, Singapur, Tajvan i J. Koreja učinile prije nje) kroz Dengovo proklamirano otvaranje.

Drugi je iznimno niska domaća potrošnja, te dosta štednje po kućama. Konačno, kao treći razlog Sino-čuda navodi se nizak proizvodni trošak – uglavnom na uštrb stareće populacije, kao i na račun sopstvene radne snage te prirodnog okoliša.⁶ Ništa od pomenutog nema snagu privlačnosti na međunarodnom planu, niti pak obećava izvjesnu budućnost. Stoga ne treba čuditi da Imitator vojuje – kod kuće i u inozemstvu – defanzivne ideološke bitke. Takav reaktivni status quo nema intelektualnog zova da privuče i inspirira ikoga van svojih uskih zavičajnih medja.⁷ Dakle, ako je XIX bilo "stoljeće

6 Prисvajanje visoke tehnologije i znanja putem obaveznih/prisilnih transfera tehnologije i kopiranja, zajedničkih ulaganja, diskriminatornih praksi licenciranja patenata i međusektorske industrijske modernizacije koju predvodi država podigli su Kinu u sistemu vrijednosti. Nije ni čudo što je njen BDP po glavi stanovnika skočio sa 194 dolara (1980.) na preko 9.000 dolara (2019.). Peking modernizuje svoju mornaricu, bavi se međunarodnom ekonomskom ekspanzijom i geopolitičkom projekcijom putem svoje "Belt and Road Initiative" do sada je kupila, izgradila ili upravlja s 42 luke u 34 zemlje. U međuvremenu, Washington javno žali za povratkom na 'trgovinsku politiku fokusiranu na radnike' – kako to naziva američki trgovinski predstavnik Robert E. Lighthizer – i otvoreno se protivi i 'državnom kapitalizmu koji iskrivljuje tržište u Kini i nefunkcionalnoj WTO'. "Nijedna odluka o trgovinskoj politici od kraja Drugog svjetskog rata nije se pokazala pogubnijom za radnike od proširenja trajnih normalnih trgovinskih odnosa na Kinu 2000. godine. Unatoč predviđanjima predsjednika Clintona... dogodilo se suprotno" – zaključuje on. (FAM, 99/04/20)

7 Neosporno je da je Kina uspjela proširiti svoje ekonomsko prisustvo, ali joj za sada nedostaje bilo kakav preovlađujući i trajni strateški uticaj uprkos korišćenja trgovine kao oružja i prekomorske pomoći. Jednostavno, Peking je postigao neke kratkoročne ciljeve, ali dugoročni strateški utjecaj Kine ostaje ograničen i reverzibilan. Narodna Republika nije osigurala velike pomake u geopolitičkom poretku. Peking tek treba da nauči kako bi njegova velika strategija mogla igrati u različitim

poniženja", XX "stoljeće emancipacije", treba li da XXI dobije pridjev "stoljeće imitiranja"?

Inicijativu BRI *Pojas i Put Svile* br. 2 mnogi smatraju kineskim instrumentom koji joj omogućuje planetarno prisustvo. Kineski lideri obećali su masivne infrastrukturne projekte svuda unaokolo za koje je trebalo da potroše trilion dolara. Ipak, konkretne brojke su nešto skromnije. Kao što je Drugi BRI samit pokazao, kineske kompanije su investirale tek 90 milijardi dolara širom svijeta. Djeluje da ni Narodna Republika Kina nije toliko bogata kako bi to mnogi (voljeli) da misle, niti će biti u stanju da finansira svoje obećane projekte bez da zatraži pomoć globalnog privatnog kapitala. Taj kapital – ako uopće – neće biti ponuđen bez uslovljavanja. Azijska infrastrukturna razvojna banka (AIIB), kao i BRICS ili 'Novorazvojna' banka raspolažu s nekih 150 milijardi dolara, a Infrastrukturni Fond puta svile (SRIF) posjeduje oko 40 milijardi. Prema procjenama OECD-a, kineska država i poluprivatne kompanije mogu da prikupe još dodatnih 600 milijardi dolara (ne baš lako) kod kuće, iz finansijskog sektora koji je pod kontrolom države. To znači da je Kina u zaostatku u odnosu na planirana BRI obećanja širom svijeta. Dakle, vijesti su loše ili za (BRI) svijet ili za Kinu uhvaćenu u mrežu obećanja koje treba dati ako se pozajmljuje veliki novac.)

Kako se ponašati u svijetu u kom je gospodarstvo podčinjeno trgovini (kako to propagira visoko Sino-američko sveštenstvo globalizacije), dok sama trgovina nastavlja da tvori značajan dio nacionalne sigurnosne strategije velikih sila? I, kako definirati (te mjeriti) egzistencijalnu prijetnju: inferiornošću ideološkog narativa, kao u toku Hladnog rata ili veličinom jaza u cjelokupnom proizvodnom rezultatu, kao što je to slučaj nakon Hladnog rata. Ili nečim trećim? Možda povrat na tzv. Uključivi razvoj. Zasižno nema intelektualnog zova u rastu bez dobrobiti, izobrazbi koja ne omogućuje jednake šanse, življenju bez dostojanstva, liberalizaciji bez osobne slobode. Ozeljenje međunarodni odnosi zajedno s ekološkim gospodarstvom – geopolitičko i ekološko razumijevanje, otkiseljavanje i relaksacija odnosa predstavljaju taj

geografskim i društveno-političkim kontekstima. Dok Zapad predvođen SAD postaje razočaran, Kina je izazvala reakciju umjesto da dobije globalnu podršku i divljenje. Jasno je da politička kontrola, ekonomski rast, nadzor i transportna infrastruktura sami po sebi ne čine nužno trajnu naciju. Imati sve to bez psihološke povezanosti i moralnog osjećaja ne može dugoročno održati koheziju nacije.

treći put ka sutrašnjici koji nam nedostaje. Ovim su istovremeno uslovljene dvije stvari: manje sukoba oko tehnologije današnjice i njena de-monopolizirana preraspodjela, kao i odlučan rad na takozvanom teslijskim implozivnim/fuziono-holističkim sistemima. To bi uključivalo tehnologije besplatnog prenosa ne-hercijanske energije (koja je u stanju da detoksira našu troposferu od opasnih emisija polja, talasa i frekvencija, dovodeći je bliže Schumannovoj rezonanci); sekvestraciju ugljika; antigravitacijska i samonavigirajuća rješenja; bioinformatiku i nanorobotiku. Ukratko, više inicijative nego poslušnosti (uključujući više javne kontrole nad skupljanjem podataka). Više napora ka izuzetnosti (ili stvaranju) nego borbe za nadmoć (odnosno podjele).

„Radi sve što i tvoj susjed“ – zvuči kao biblijska propovijed – a uzvišeni je ekonomski naputak koji IMF neumorno i uporno ponavlja. I uistinu, teško je i zamisliti ikakav gospodarski prosperitet, ukoliko dobrosusjedski odnosi nisu izgrađeni i očuvani.⁸ Konačno, niti jedan globalni lider nikada u povijesti nije iznikao iz nesigurnog i nepovjerljivog susjedstva, ili tako što je ponudio malo više istog u zamjenu za inovativna tehnološka unaprijedjenja.

Na primjer, mnogi vide kineski 5G – sem nj. opasnog elektrosмога koji ova IoT tehnologija emitira na Zemljinu biotu – kao neliberalnu inovaciju te difuziju digitalnog samodržavlja, koja bi mogla da završi u službi autoritarnih režima gdje bilo.⁹ I zbilja, tehnika mašinskog učenja veštačke inteligencije

8 Potpuno svjesne toga, Kina i Rusija (u svom istorijskom, ali još uvijek stalnom zbližavanju) guraju novu azijsku kontinentalnu/regionalnu bezbjednosnu organizaciju. Nadovezujući se na najbolje naslijeđe sveobuhvatnog panevropskog sigurnosnog mehanizma – OEBS-a sa sjedištem u Beču, one se obavezuju i pozivaju svoje susjede da se pridruže CICBMA (Konferencija o interakciji i Mjere za izgradnju povjerenja u Aziji), arhitektura ODKB (Organizacija ugovora o kolektivnoj bezbjednosti) i QCCM (kvadrilateralni mehanizam za saradnju i koordinaciju). Nalazi se na vrhu već razrađene SCO (Šangajska organizacija za saradnju) i ekonomskih FORA koje dobro funkcionišu – AIIB (Azijska banka za infrastrukturna ulaganja) koju vodi Kina i EAEU (Evroazijska ekonomska unija) koju podržava Rusija. Dakle, za samo dvije decenije centralni dio evroazijskog kontinenta postao je najmultilateralizovaniji – a time i stabilniji region svijeta. Kolektivni je daleko bolji od bilateralnog ili selektivnog/ad hoc bezbednosnog aranžmana koji SAD preferiraju u azijsko-pacifičkom regionu. Savezi su izgrađeni na zajedničkim interesima, učvršćeni formulisanim principima i održavani na pouzdanosti i predvidljivosti – stoga su strukturni stabilizatori.

9 Čini se da Kina vodi, ali nije sama sa svojim mnogo kritiziranim sistemom socijalnih kredita bonus-malus koji pokreće tehnologija prepoznavanja lica. Agencije za praćenje ljudskih prava (uključujući Globalni indeks nadzora umjetne inteligencije Carnegie Endowmenta) izvještavaju da praktički svaka od zemalja G-20 uveliko koristi uređaje za nadzor s AI-om, uključujući razne programe za prepoznavanje lica, koji imaju za cilj društvenu "predvidljivost". Da ne spominjemo da su takve nove tehnologije posebno opasne za slabe demokratije jer mnoge od njihovih digitalnih

inspirisana biološkim neuronima (neuro znanost), uključujući svoja tri metoda: *Nadgledano*, *Nenadgledano* i *Pojačano* učenje može završiti u zloporabi; za digitalni autoritarizam, prediktivno nadgledanje, te fabricirano društveno vladanje bazirano na bonus-malus bihevijoralnim društvenim kreditima.¹⁰ Zaključno, sve počinje iznutra, od kuće; društveno-ekonomski i zaštitom okoliša. Bez podrške iz baze kod kuće (uključujući onu iz Hong Konga, Xinjanga i Tibeta), nema promjene u samoj igri. Kuća Kine je u Aziji. Njena veličina i centralnost zajedno s njenim impresivnim rezultatima sami su za sebe dovoljno ograničavajući i sputavajući. Stoga ono što treba nije samo novi, neimitirajući, socijalnoekonomski i tehnološki zaokret. Bez stvarnog i iskrenog prihvatanja mehanizama poput Pokreta Nesvrstanih, ASEAN-a i SAARC-a (eventualno čak i KESS-a/OSCE) i glavnih šampiona multilateralizma u Aziji, na prvom mjestu Indije, Indonezije i Japana, Kina neće u budućnosti biti ono što se planetarno iščekuje - Treća sila, ona koja bi promijenila igru, trajni vizionar, te pouzdan svijetski lider kome se može vjerovati.

Obećanje Schumannove rezonance

Ranije u tekstu već smo elaborirali imperijalne fikcije i tvrjenja: Carstva i supersile stvaraju vlastite stvarnosti, budući da nisu vezane za „situaciju na terenu“. Za njih nikada nije glavno pitanje šta mogu, nego što žele u međunarodnom vladanju. Međutim, (neliberalna) jednostranačka demokracija ili jednostranačka autokracija lažna je dilema, obje su gotovo iste slijepo ulice. Nema intelektualne privlačnosti u rastu bez općeg blagostanja. Sudeći prema PEM-u zemalja (Primary Energy Mix) i proizvodnom otisku, američki e-automobili se zapravo voze na katranskom pijesku i frakiranoj nafti/plinu, dok se kineska električna vozila pokreću ugljenom. To zahtijeva oboje odjednom: manje sukobljavanja oko današnje tehnologije i njihove demonopolizirane preraspodjele, kao i odlučan rad na takozvanim Teslinim implozivnim/fuzijskim holističkim sustavima. To bi uključivalo energetske tehnologije slobodnog prijenosa, sposobne za izbjegavanje života u elektromagnetskoj, tehnološki generiranoj juhi nepodnošljive toksičnosti i zračenja. Naravno, s

alata, tehnologija imaju dvostruku namjenu.

10 Tehnologija, njena inovacija i s njom povezane institucije koje postavljaju norme, nisu fensi tema za diskusije na okruglim stolovima. Ona je centralni element savremenog globalnog i regionalnog geopolitičkog nadmetanja. Konačno, podaci nisu konkurentni, ali podaci su također ometajući ako nisu sadržani u jasnim pravilima angažmana.

obzirom da se bioinformatika i nanorobotika ne mogu koristiti u svrhu eugene (uključujući cijepjenje u svrhu mikročipiranja). Ukratko, više inicijative nego poslušnosti (uključujući veću kontrolu javnosti nad prenošenjem podataka). Više truda do izvrsnosti (stvaranja), nego borbe za nadmoć (podjela). Lider svijeta treba ponuditi više od novca i zastrašivanja.

Čini kao svom bližnjem ekonomsko je proročanstvo koje zvuči biblijski koje krugovi bliski MMF-u vole neumorno ponavljati. Doista, teško je zamisliti ogroman nacionalni ekonomski prosperitet, ako se dobrosusjedski odnosi ne grade i ne održavaju. Jasno je da nijedan globalni lider nikada u povijesti nije izašao iz nestabilnog i nepovjerljivog susjedstva... Konačno, nije potreban samo novi, neimitativni zaokret socioekonomije i tehnologije. Ako je ikada u povijesti postojao trajni trijumf, to je gotovo sada. U multipolarnom svijetu XXI stoljeća kojim dominiraju višestruki izazovi i višedimenzionalna suparništva, nema konvencionalne pobjede. Revolucija ili restauracija?

Post scriptum

Mnogi svode 'igru' sutrašnjice na dvije države – Kinu i SAD. Već se skoro tri decenije umanjuje značaj Rusije – od supersile do trećerazredne zemlje u dva-tri koraka. Uz bezmalo ismijavanje, njeno se gospodarstvo poredi s onim iz Italije. Osim, ako nije u tarapeutske svrhe, ova izvitoperena slika realnosti, ne služi nikome - štaviše iznimno je opasna. Da se ne zavaravamo, Rusija ostaje jedina zemlja na planeti koja može uništiti kompletnu Ameriku za manje od pola sata (preciznije, za 17 minuta). Dakle, vratimo se realnostima: U različitim intenzitetima, ali kroz čitavu prijemodernu i modernu povijest, gotovo svaka svjetska velika sila ovisila je (a i dalje ovisi) od toga šta se događa u i oko Rusije. Od značaja nije samo veličina Rusije već i njena apsolutna centralnost na karti svijeta. Ona je važna, ako ne i više onda makar, koliko i sveprisutnost SAD-a, odnosno koliko i hiperprodukcija NR Kine. Dakle, tu je jedan neprekinut tok proizvodnje ka cijelom svijetu, tu je balansiranje prevelikim i centralno pozicioniranim, i tu je sposobnost da se kontrolisano crvotoči ulazak i nemetne od strane perifernog. Oscilatorna igra ova tri faktora je ono što karakteriše našu današnjicu.

S engleskog jezika prevela Lejla Krehić